

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Навчально-методичною радою ІДГУ
Протокол № 4 від 15.01 2018 р.

Голова НМР Н. М. Кольцун Н. М. Кольцун

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мовленнєві і сенсорні системи та їх порушення

(назва навчальної дисципліни)

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 016 Спеціальна освіта (логопедія)
(код і назва спеціальності)

освітня програма / спеціалізація 016 Спеціальна освіта (логопедія), 012 Дошкільна освіта
(код і назва спеціальності)

тип дисципліни вибіркова
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-професійної програми

Боднар Н.М.

(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою заг. та практич. психології
протокол № 6 від 09.01.19

Завідувач кафедри

Прокоф'єва Л.О.
(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова науково-методичної ради факультету

Пенькова С.Д.

(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

Прокоф'єва Людмила Олександрівна, викладач
кафедри загальної та практичної психології

Рецензенти програми:

Мазоха Інна Степанівна, кандидат
психологічних наук, доцент кафедри
загальної та практичної психології

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 4	<i>Лекції:</i>	
	20	6
Модуль: 1	<i>Практичні заняття:</i>	
Загальна кількість годин: 120	-	-
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: I - IV	<i>Лабораторні заняття:</i>	
	-	-
Семестр: I – VIII	<i>Семінарські заняття:</i>	
	28	6
Тижневе навантаження (год.):	<i>Консультації:</i>	
- аудиторне: 2	-	-
- самостійна робота: 6	<i>Індивідуальні заняття:</i>	
Форма підсумкового контролю: залік	-	-
Мова навчання: українська	<i>Самостійна робота:</i>	
	72	108

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предмет вивчення навчальної дисципліни є вивчення особливостей мовленнєвих і сенсорних систем та види й причини їх порушення.

Метою вивчення дисципліни є: висвітлення закономірностей і особливостей розвитку, виховання та навчання дітей з мовленнєвими та сенсорними порушеннями, у яких внаслідок фізичного або морфологічного дефекту порушується нормальний хід загального розвитку. Показати, що такі відхилення в розвитку, а саме: стійкі порушення слухової функції (глухі, туговухі); порушення зору (сліпі та слабозорі); тяжкі порушення мови (діти-логопати); комплексним порушенням ряду функцій (сліпоглухі діти, у яких порушення слуху або зору поєднується з розумовою відсталістю, що викликано хвороботворним впливом і викликає необхідність створення спеціальних умов для навчання та виховання таких дітей).

Міждисциплінарні зв'язки. Для освоєння дисципліни «Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення» студенти використовують знання, вміння і навички, сформовані в ході вивчення дисциплін «Анатомія людини», «Основи нозології», «Невропатологія», «Фізіологія людини», «Корекційна психологія», «Корекційна психологія», «Логопедія» та ін. Освоєння даної дисципліни є необхідною основою для подальшого вивчення дисципліни «Логопедичні технології», «Організація відбору дітей до спеціальних логопедичних закладів» та ін.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути такі результати навчання:

Знання: клініко-фізіологічні особливості і закономірності фізичного і психічного розвитку дітей з мовленнєвими та сенсорними порушеннями;

структуру дефекту при порушенні мовлення та функції сенсорних систем та потенціальні можливості розвитку різних сторін особистості кожної з категорій дітей з такими вадами.

Уміння: встановлювати закономірності і особливості навчально-виховного процесу в спеціальних закладах для дітей з мовленнєвими та сенсорними порушеннями, визначають мету, завдання, зміст, принципи та методи навчання, виховання та трудової підготовки; використовувати різні спеціальні технічні засоби, які допомагають дітям з вадами в їх пізнавальній діяльності та встановленні контакту з оточуючим світом; визначати ефективні шляхи та засоби профілактики вад в розвитку попередженні дитячої дефективності; виявляти особливості та шляхи покращення життя та діяльності дітей з вадами в соціальному оточенні (сім'ї, трудових та навчальних колективах).

Комунікація: емпатійно взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові особливості; демонструвати навички командної роботи у процесі вирішення фахових завдань.

Автономність та відповідальність: здійснювати пошук інформації з різних джерел для вирішення професійних завдань в т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; здійснювати реферування наукових джерел, обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки; самостійно обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги; демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям; демонструвати відповідальне ставлення до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)							Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1.	Загальні принципи будови та функціонування сенсорних систем	10	2	4	-	-	-	12	2	2	-	-	-	-	18
2.	Будова і функціонування мовленнєвої системи та її порушення	12	4	6	-	-	-	12	2	2	-	-	-	-	18
3.	Зорова сенсорна система та її порушення	8	2	4	-	-	-	12	2	-	2	-	-	-	18
4.	Слухова сенсорна	10	4	4	-	-	-	12	2	-	2	-	-	-	18

	система та її порушення															
5.	Рухова сенсорна система та її порушення	10	4	4	-	-	-	12	2	-	2	-	-	-	-	14
6.	Вікові особливості формування сенсорних та мовленнєвих систем	10	4	6	-	-	-	12	2	2	-	-	-	-	-	18
Проміжний контроль		-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	4
Разом:		48	20	28	-	-	-	72	12	6	6	-	-	-	-	108

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Загальні принципи будови та функціонування сенсорних систем.

Зміст поняття «сенсорна система». Види сенсорних систем. Аналізатор. Сенсорна адаптація. Взаємодія сенсорних систем. Стереотипи сприймання. Розвиток сенсорних систем та вікові особливості формування в різних вікових періодах. Функціональна система. Сенсорна асиметрія. Психічна асиметрія. Структурно-функціональна організація рецепторного відділу сенсорних систем. Рецептори як периферична частина сенсорних систем. Рецептори та їх класифікація. Властивості рецепторів.

Тема 2. Будова та функціонування мовленнєвої системи та її порушення

Поняття про функціональну систему мовлення. Анатомо-фізіологічні механізми функціонування мовленнєвої системи. Многорівнева організація мовлення. Центральний та периферичний мовленнєвий апарат. Динамічна локалізація мовленнєвих функцій. Процес організації мовлення. Вплив вікових особливостей розвитку сенсорних систем на становлення мовленнєвої функції. Формування мови в онтогенезі. Сенсорні обмеження. Порушення сфери сприймання та мовлення внаслідок дефіцитарного розвитку дитини.

Тема 3. Зорова сенсорна система та її порушення

Зорова сенсорна система. Принципи будови. Будова периферичного відділу зорової сенсорної системи. Допоміжні органи ока та їх функціональне значення. Етапи зорового акту. Оптична система ока. Рефракція ока. Методи дослідження. Вікові особливості зорових рефлексорних реакцій. Обробка візуальної інформації. Клінічні порушення зору. Порушення зору та порушення зорового сприймання.

Тема 4. Слухова сенсорна система та її порушення

Слухова сенсорна система. Значення для життєдіяльності організму. Принципи будови. Периферичний відділ слухової сенсорної системи. Звукосприймання. Будова вестибулярного апарату. Вікові особливості слухового та вестибулярного аналізаторів.

Тема 5. Рухова система та її порушення.

Рухова сенсорна система та її значення. Механізми керування рухами людини. Многорівнева система координації рухів. Будова та функціонування рухового та тактильного аналізаторів. Пропріорецептори та керування рухами. Практика як основа автоматизованих та координованих рухів. Біологічне

значення тренувань. Вікові особливості рухових функцій. Порушення моторних функцій.

Тема 6. Вікові особливості формування сенсорних та мовленнєвих систем.

Значення вікових криз. Розвиток сприймання в онтогенезі. Мозок як саморозвиваюча система. Системні закономірності мозку, що розвивається, як етап еволюційного розвитку. Етапи раннього розвитку. Період внутрішньоутробного розвитку. Сенсорні реакції. Дошкільний вік. Мовленнєва функція. Молодший шкільний вік. Рухові функції. Мовленнєві функції.

5.2. Тематика семінарських занять.

Тема 1. Загальні принципи будови та функціонування сенсорних систем.

Тема 2. Будова та функціонування мовленнєвої системи та її порушення

Тема 3. Зорова сенсорна система та її порушення

Тема 4. Слухова сенсорна система та її порушення

Тема 5. Рухова система та її порушення.

Тема 6. Вікові особливості формування сенсорних та мовленнєвих систем.

5.3. Організація самостійної роботи студентів.

Самостійна робота – це особливо організований вид навчальної діяльності, який передбачає вивчення історичної спадщини минулого з даної дисципліни, досліджень сучасних українських і зарубіжних вчених, навчальної та додаткової літератури, обробку своїх конспектів лекцій.

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин		Форми звітності
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання	
1.	Реферати			захист реферату
2.	Есе	24	40	захист есе
2.	Понятійний словник	20	30	Словник
3.	Розробка схем та таблиць	24	34	таблиці, схеми
4.	Підготовка до модульної контрольної роботи	4	4	Модульна контрольна робота
	Разом	72	108	

Структура **реферату** визначається його видом.

Критична рецензія на наукову роботу:

- обґрунтування актуальності рецензованої роботи;
- короткий виклад теоретичної позиції автора, рецензованої роботи (позиція автора не завжди простежується досить чітко, вона може бути присутнім як би в прихованому вигляді. У цьому випадку автору реферату слід спробувати виділити і аргументувати її; в деяких роботах відсутня теорія, викладається лише емпіричний матеріал - слід відзначити і це;
- критичний аналіз теоретичної позиції автора з точки зору методологічних, філософських положень і (якщо є така можливість) в зіставленні з теоретичними поглядами інших вчених;
- критичний аналіз доказів гіпотези, докази можуть бути теоретичними і експериментальними. У першому випадку слід проаналізувати їхню логіку, в другому - обґрунтованість вибору методики експерименту

- (експеримент може не доводити, а лише відповідати або не суперечити гіпотезі), методичну грамотність процедури експерименту, вибір умов його проведення, достатність обліку чинників, які можуть впливати на досліджувані явища, обґрунтованість і достатність математичної обробки;
- особливості викладу: ясність або плутаність, достатня або недостатня повнота (особливо при викладі експериментальних даних);
 - висновки, які можна зробити на основі проведеного аналізу, що є цінним в рецензованої роботі, що вимагає додаткової перевірки і уточнення, що - неправильно.

Процес написання **есе** можна уявити як ланцюжок, послідовність певних елементів, етапів, процесів. Для студентів важливими є такі процеси та елементи.

Структура есе. Побудова есе — це відповідь на питання або розкриття теми, що засновано на класичній системі доказів.

1. Титульний аркуш.

2. Вступ: місія студента (покликання, певна ідея, що несе в собі підставу для подальшого формування гіпотези) щодо розгляду теми есе, його авторське бачення (проникливість, певна гострота, що несе вагомість суб'єктивності підходу до розгляду проблеми в есе) — гіпотеза (припущення, задум, намір, який несе авторську суб'єктивність і приймається за предмет дослідження.) або сутність та обґрунтування вибору цієї теми. Мета та завдання роботи — очікуваний результат роботи в цілому та конкретні результати, які будуть отримуватися в ході розкриття теми. На цьому етапі дуже важливо правильно сформулювати питання, на які ви збираєтеся знайти відповідь у ході свого дослідження. При роботі над вступом можуть допомогти відповіді на наступні питання: «Чи потрібно давати визначення термінам, що пролунали в темі есе?», «Чому тема, яку я розкриваю, є важливою в даний момент?», «Які поняття будуть залучені в мої міркування?», «Чи можу я розділити тему на трохи більше дрібних підтем?» і т. д.

3. Основна частина: теоретичні основи обраної проблеми й виклад основного питання. Ця частина припускає розвиток аргументації й аналізу, а також обґрунтування їх, виходячи з наявних даних, інших аргументів і позицій щодо питання. У цьому полягає основний зміст есе й це являє собою головні труднощі. Тому важливе значення мають підзаголовки, на основі яких здійснюється структурування аргументації; саме тут необхідно обґрунтувати (логічно, використовуючи дані або строгі міркування) пропоновану тезу. Там, де це необхідно, як аналітичний інструмент можна використати графіки, діаграми й таблиці. Залежно від поставленого питання аналіз проводиться на основі наступних категорій: причина — наслідок, загальне — особливе, форма — зміст, частина — ціле, сталість — мінливість. У процесі побудови есе необхідно пам'ятати, що один параграф повинен містити тільки одне твердження й відповідний доказ, підкріплений графічним або ілюстративним матеріалом. Отже, наповнюючи розділи аргументацією, необхідно в межах параграфа обмежити себе розглядом однієї головної думки. Добре перевірений спосіб побудови есе – використання підзаголовків для позна-

чення в головній частині ключових моментів аргументованого викладення. Сукупність підзаголовків допомагає побачити те, що пропонує зробити студент (чи є добрим його бачення). Ефективне використання підзаголовків – не тільки визначення основних пунктів, які студент бажає висвітлити, це також наявність логічності у висвітленні теми есе.

4.Висновок: узагальнення й аргументовані висновки до теми й т. д. Підсумовує есе або ще раз вносить пояснення, підкріплює зміст і значення викладеного в основній частині. Методи, що рекомендують для складання висновка: повторення, ілюстрація, цитата. Висновок може містити такий дуже важливий, що доповнює есе, елемент як вказівка на застосування дослідження, на розвиток взаємозв'язків з іншими проблемами.

Тематика індивідуальних (групових) завдань

Тематика рефератів:

1. Сенсорна адаптація.
2. Фізіологічні механізми сприймання.
3. Організація сприймання.
4. Механізм збудження рецепторів.
5. Механізм і ланцюги умовного рефлексу. Формування складних рефлексорних ланцюгів.
6. Пороги чутливості.
7. Функціональна система.
8. Динамічний стереотип.
9. Інтегративна діяльність мозку.
10. Поняття про першу та другу сигнальні системи, значення їх для формування мовлення та вищої психічної діяльності.
11. Основні відділи мовленнєвого апарату та їх характеристика.
12. Фізіологічні механізми мовленнєвобудови.
13. Вплив вікових особливостей розвитку сенсорних систем на становлення мовленнєвої функції.
14. Формування мовлення в онтогенезі.
15. Порушення сфери сприймання та мовлення внаслідок дефіцитарного розвитку дитини.
16. Центральний мовленнєвий апарат: будова, функціонування, порушення.
17. Периферичний мовленнєвий апарат: будова, функціонування, порушення.
18. Пороги відчуттів.
19. Навчання і виховання дітей з поєднаннями сенсорного та інтелектуального дефектів.
20. Діти з порушеннями мовленнєвого апарату.
21. Діти з порушеннями слухового апарату.
22. Діти з порушеннями усного мовлення.
23. Діти з порушенням писемного мовлення.

Тематика есе:

1. Обстеження дітей із вадами слуху.
2. Особливості навчання дітей із вадами слуху.
3. Особливості виховання дітей із вадами слуху.

4. Діти з порушеннями зорового аналізатору.
5. Обстеження дітей із вадами зору.
6. Особливості виховання дітей із вадами зору.
7. Особливості навчання дітей із вадами зору.
8. Особливості навчання дітей з комплексними порушеннями.
9. Особливості виховання дітей з комплексними порушеннями.
10. Особливості навчання дітей із порушеннями усного мовлення.
11. Особливості виховання дітей із порушеннями усного мовлення.
12. Особливості навчання дітей з порушеннями писемного мовлення.
13. Особливості виховання дітей з порушеннями писемного мовлення.

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

6.1 Форми поточного контролю – усне та письмове опитування, індивідуальна або групова презентація виконаного завдання, підготовка есе, підготовка реферату, складання таблиць та схем за темами, складання термінологічного словника.

6.2 Форми проміжного контролю – модульна контрольна робота.

6.3. Форми підсумкового контролю - залік.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на семінарських заняттях, результати завдань для самостійної роботи, а також якість виконання студентом індивідуального завдання у вигляді реферату (есе) та його презентації.

Модульна контрольна робота проводиться в письмовій формі та включає два теоретичні питання, відповіді на які дають можливість оцінити рівень оволодіння теоретичним матеріалом з курсу «Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення».

Зразок модульної контрольної роботи:

1. Розвиток сенсорних систем та вікові особливості формування в різних вікових періодах.
2. Порушення зору та порушення зорового сприймання.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. Шкала та критерії оцінювання знань студентів.

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
90-100	зараховано
70-89	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

Схема розподілу балів

Максимальна кількість балів	70 балів (поточний контроль) – середньозважений бал оцінок за відповіді на семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань,	30 балів (проміжний контроль) – за результатами
------------------------------------	--	--

	який переводиться у 100-бальну шкалу з ваговим коефіцієнтом.0,7	виконання модульної контрольної роботи
Мінімальний пороговий рівень	35 балів (поточний контроль)	16 балів (проміжний контроль)

8.2 Критерії оцінювання під час аудиторних занять.

9 Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують

	однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Термінологічний словник	5
Складання таблиць та схем	5
Реферат	5
Есе	5
Презентація	5

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Максимальна кількість балів за відповідь на 1 питання складає 15 балів. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного та проміжного контролю.

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА
Технічні засоби для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор).

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1. Основні джерела

1. Бадалян Л. О. Невропатология: Учебник для студ. дефектол. фак. высш. пед. учеб. заведений / Л. О. Бадалян. — 2-е изд., испр. — М. : Издательский центр «Академия», 2001. — 384 с.
2. Березан О. І. Неврологічні основи логопедії: Навчальний посібник для студентів спеціальності 6.010100 – «Корекційна освіта» / О. І. Березан. — Полтава : Друкарня ПП Ткалич А.М. – 2008. – 92 с.
3. Гуровец Г. В. Детская невропатология. Естественно-научные основы специальной дошкольной психологии и педагогики : учеб. пособие для студ. сред. спец. учеб. заведений / Г. В. Гуровец ; под ред. проф. В. И. Селиверстова. — М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2010. — 303 с. — (Специальное образование).
4. Логопедия : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дефектология» / Л. С. Волкова, Р. И. Лалаева, Е. М. Мастюкова и др.; под ред. Л. С. Волковой. — М. : Просвещение, 1989. — 528 с.
5. Логопедия : підручник / за ред. М. К. Шеремет. — 3-є вид., перер. та допов. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. — 672 с.
6. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии / А. Р. Лурия. — М., 2005. — 340 с.

7. Ляпидевский С. С. Невропатология. Естественные основы специальной педагогики : Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. В. И. Селеверстова. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС. – 2000. – 384 с.
 8. Поваляева М. А. Неврологические основы логопедии / М. А. Поваляева. – Ростов-на-Дону, 1996. – 448 с.
 9. Соботович Е. Ф. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции (Дети с нарушением интеллекта и моторной алалией): Учеб. пособие для студентов / Е. Ф. Соботович. — М.: Классике Стиль, 2003. — 160 с.
- 10.2. Допоміжні джерела*
1. Анохин П. К. Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем / П. К. Анохин. — М., 1999. — 237 с.
 2. Ахутина Т. В. Нейролингвистический анализ динамической афазии / Т. В. Ахутина. — М. : Изд-во МГУ, 2000. — 350 с.
 3. Безруких М. М., Сонькин В. Д., Фарбер Д. А. Возрастная физиология (физиология развития). Учебное пособие для студентов педагогических и психолого-педагогических ВУЗов. 4-е издание / М. М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д. А. Фарбер – М.: АКАДЕМИЯ, 2009. – 112 с.
 4. Биологический энциклопедический словарь / Гл. ред. М. С. Гиляров; Редкол.: А. А. Бабаев, Г. Г. Винберг, Г. А. Заварзин и др. – 2-е изд., исправл. – М.: Сов. Энциклопедия, 1986.
 5. Винарская Е. Н., Пулатов Д. М. Дизартрия и ее топико-диагностическое значение в клинике очаговых поражений мозга / Е. Н. Винарская, Д. М. Пулатов. – М. ; Ташкент, 1997. – 137 с.
 6. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций / Л. С. Выготский. – М., 2000 – 245 с.
 7. Журба Л. Т., Мастюкова Е. М. Нарушение психомоторного развития детей первого года жизни / Л. Т. Журба, Е. М. Мастюкова. – М., 1998 – 254 с.
 9. Ковалев В. В. Лекция по психиатрии детского возраста / В. В. Ковалев. – М., 2001. – 340 с.
 10. Корнев А. Н. Нарушения чтения и письма у детей: Учебно- методическое пособие / А. Н. Корнев. – СПб.: МиМ, 1997. – 286 с.
 11. Лалаева Р. И., Венедиктова Л. В. Диагностика и коррекция нарушений чтения и письма у младших школьников / Р. И. Лалаева, Л. В. Венедиктов. – Ростов н/Дону: Феникс, Спб.: Издательство«Союз», 2004. – 224 с.
 12. Леонтьева Н. Н., Маринова К. В. Анатомия и физиология детского организма / Н. Н. Леонтьева, К. В. Миронова. – М.: Просвещение, 1990. – 346 с.
 13. Лурия А. Р. Высшие корковые функции человека и их нарушения при локальных поражениях мозга / А. Р. Лурия. – М., 2000. – 245 с.
 14. Пашковський В. М. Методична розробка для самостійної роботи студентів. Вікові особливості зорового, слухового, вестибулярного, смакового, нюхового аналізаторів. симптоматика їх порушень в залежності від рівня ураження / В. М. Пашковський. – Чернівці, 2009 р. – С. 12.
 15. Плиська О. І. Фізіологія вищої нервової діяльності та сенсорних систем: Посібник. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 285 с.

16. Семенович И. М. Детская патопсихология. Диагностика и коррекция / И. М. Семенович. – М., 2004. – 325 с.
17. Словник української мови: в 11 томах. – Том 4, 1973. – С. 726.
18. Хоменко П. В. Вікові особливості моторики людини: Навчальний посібник / П. В. Хоменко. – Полтава, 2005 – С. 28.
19. Шеремет М. К. Корекція просодичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією: навч.-метод. посіб. / М. К. Шеремет, О. В. Боряк. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – 192 с.

10.3. Інтернет-ресурси

1. <http://uchebnikirus.com/psihologia/logopsihologiya>
2. <https://students-library.com/ua>
3. <https://romaschki.jimdo.com>
4. <https://www.krok.org.ua/logo-rus.php>
5. <http://logoped-sfera.ru/>
6. <http://www.kindereducation.com/>
7. <http://logopediya.com/>